Izhaja vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov.

Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravniški prostori: 2657 South Lawndale Ave.

Office of Publication: 2657 South Lawndale Ave. Telephone, Rockwell 4904

LETO—YEAR XXXVII | Cena lista je $6.00 | Entered as second-class matter January 16, 1933, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 8, 1879. | CHICAGO 23, ILL., PONEDELJEK, 28. MAJA (MAY 28), 1945 | Subscription $6.00 Yearly | ŠTEV.—NUMBER 104

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 4, 1918.

Feldmaršal Greim izvršil samomor! Glavno japonsko mesto v razvalinah!

Ameriške bombe razdejale tokijske industrijske predele in vladna poslopja. General Doolittle poslan na Pacifik. Filipinske gerilske enote okupirale Infanto in Misuajo na Luzonu po ljuti bitki z Japonci. Avstralske in holandske čete čistijo otok Tarakan. Ofenziva kitajskih sil na južni fronti se nadaljuje. Priprave za umik japonskih čet iz kitajskih provinc

PARIZ, 28. maja.—Feldmaršal Rcbert Ritter von Greim, ki je nasledil Hermanna Goeringa kot načelnik nemške letalske sile, je izvršil samomor v bolnišnici v Solnogradu, Avstrija, poroča glavni zavezniški stan. Življenje si je končal s strupom.

Na isti način sta prej izvršila samomor Heinrich Himmler, načelnik Gestapa, nacijske tajne policije, in admiral Hans George von Friedeburg. Ameriške čete so ujele Greima 9. maja v Kitzbuehelu, Avstrija.

Radio London poroča, da je izvršil samomor dr. Hugo Jury, bivši governer Spodnje Avstrije in minister za javno blaginjo v avstrijski vladi, katere predsednik je bil Seyss-Inquart.

GUAM, 28. maja.—Ameriške leteče trdnjave so v napadu zadnji četrtek in soboto skoro razdejale Tokio, japonsko prestolnico. Centralni predeli, ki niso bili prizadeti v prejšnjih napadih, so v razvalinah in plamenih.

Bombe so porušile palačo Omiya, rezidenco matere cesarja Hirohita, in druga poslopja v bližini. Japonci so priznali, da Tokija ni več.

WASHINGTON, D. C., 28. maja.—General Doolittle, ki je vodil prvi napad na Tokio v aprilu l. 1942, je bil poslan na Pacifik. Uradno naznanilo pravi, "da bo on dovršil delo, katero je začel pred tremi leti."

Guam, 26. maja.—Japonski samomorilski piloti so napadli ameriško bojno brodovje pri Okinawi in ameriška letališča na tem otoku, pravi buletin iz glavnega stana admirala Chesterja W. Nimitza. Poškodovali so enajst ladij v napadu.

Roji japonskih letal so napadli tudi ameriška letališča na otoku Ie v bližini Okinawe. Bombniki z japonskimi vojaki so treščili na tri ameriška letališča. Vsi vojaki so bili ubiti, ko so napadli ameriške čete z granatami.

Nimitz poroča, da so Američani uničili 111 japonskih letal. Japonci so napadli dve letališči na otoku Okinawi in eno na otoku Ie.

Čeprav deževni nalivi ovirajo operacije ameriških čet na Okinawi, so enote šeste divizije pomorščakov raztegnile svoja mostišča v Nahaji, glavnem mestu. Japonci so posejali ceste tega mesta z minami. Položaj se ni spremenil v drugih sektorjih fronte.

Ameriški letalci so izvršili nove napade na japonske baze in vojaške naprave na otokih grupe Amani. Bombe so razdejale več vojaških objektov in zanetile požare.

Čez 500 ameriških letečih trdnjav je ponovno bombardiralo tokijske industrijske predele. Američani so vrgli čez 4000 ton zažigalnih in razstrelilnih bomb na te predele in trgovski distrikt v središču mesta.

Radio Tokio je priznal, da so ameriške bombe povzročile ogromno škodo. Besednik japonske vlade je dejal, "da je prestolnica požgana do tal. Požare, katere so zanetile bombe, je razširil vihar na rezidenčne in trgovske distrikte. Plameni so uničili poslopja na sloviti Ginzi."

Med poslopji, katere so bombe porušile, so palače ruskega, britskega, finskega in švedskega poslaništva. Palača Omiya, rezidenca mikada, je bila poškodovana v napadu, toda člani mikadove družine so na varnem.

Manila, Filipini, 26. maja.—Glavni stan generala Douglasa MacArthurja poroča, da so gerilske sile, spojene s filipinsko armado, okupirale Infanto in Misuajo, važni mesti na vzhodnem obrežju Luzona, največjega otoka Filipinske grupe.

Ameriške in filipinske čete zdaj kontrolirajo vse obrežje Luzona med Infanto in Bicolom. V drugih krajih Luzona so v akciji čete ameriške pehotne divizije. Te prodirajo v smeri mesta Santa Fe v dolini Cagayan, kjer so zbrani ostanki japonskih kolon. Obroč okrog teh kolon se zožuje in vse kaže, da se ne bodo izmotale iz pasti.

Japonske čete pri jezu Ipu na severovzhodni strani Manile so bile zdrobljene v bitkah z Američani.

Na otoku Mindanaoju se odpor japonskih sil krha. Ameriške čete so zasedle letališče pri Licananu. Američani so zasedil tudi šest japonskih letališč v sektorju pri Davaoju v zadnjih osmih dneh.

Tri ameriške divizije so konsolidirale svoje pozicije ob cesti, ki vodi iz Davaoja v Sayre. Zdaj se pripravljajo za napade na japonske postojanke v hribih.

Avstralske in holandske čete čistijo ozemlje na otoku Tarakanu. Poročilo pravi, da so tri četrtine otoka pod kontrolo teh čet.

Čungking, Kitajska, 26. maja.—Ofenziva kitajskih sil, ki se je pričela zadnji teden na južni fronti, se nadaljuje. Te so se približale Ishanu, ki leži 43 milj od Luichowa, ključne točke ceste, ki vodi v francosko Indokino.

Druge kitajske kolone prodirajo proti Hwaiyuagchenu, križišču železnice Kwangsi-Kweichow. Prve so dospele na ozemlje, ki je oddaljeno 35 milj od Hwaiyuagchena.

Besednik kitajskega vrhovnega poveljstva je dejal, da bodo Japonci potegnili svoje čete iz provinc Kwangsi, Hunan in Honan. Del japonske sile se je že umaknil iz teh provinc.

Repatriacija vojnih ujetnikov

Dogovor z ruskimi avtoritetami

Pariz, 26. maja.—Glavni zavezniški stan je naznanil sklenitev dogovora z ruskimi vojaškimi avtoritetami o izvajanju programa masne repatriacije vojnih ujetnikov. Število vojnih ujetnikov je čez 2,500,000.

Med ujetniki, ki bodo poslani domov, je 20,000 Američanov in 30,000 Angležev. Te so osvobodile ruske sile v prodiranju preko Poljske in Nemčije v smeri Berlina. Veliko število ameriških vojnih ujetnikov, katere so Rusi osvobodili, je že dospelo domov.

Zavezniški stan poroča, da so anglo-ameriške avtoritete ustanovile sprejemna taborišča v Nemčiji ob coni ruske okupacije in Rusi na svoji strani te cone za vojne ujetnike. Ranjeni in bolni bodo imeli prednost pri repatriaciji.

Priprave za sestanek "velike trojice"

Predsednik Truman pojde v San Francisco

Washington, D. C., 26. maja.—Bela hiša je naznanila, da so v teku priprave za sestanek med predsednikom Trumanom, premierjem Churchillom in maršalom Stalinom. Istočasno je bilo naznanjeno, da bo Truman odpotoval v San Francisco in govoril na zaključni seji konference Združenih narodov.

R. T. Ross, Trumanov tajnik, je dejal, da prihajajoče splošne volitve v Angliji ne bodo ovirale sestanka "velike trojice." On ni hotel razkriti, kje in kdaj se bodo Truman, Churchill in Stalin sestali.

Misija, ki sta jo podvzela Harry L. Hopkins in Joseph E. Davies, ni nadomestilo za sestanek "velike trojice." Prvi je odpotoval v Moskvo, drugi pa v London.

Truman bo dospel v San Francisco nekaj ur pred svojim govorom na zaključni seji konference. On bo navzoč pri podpisu čarterja, na čigar podlagi bo ustanovljena svetovna organizacija. Čarter bo potem predložen državam v okviru Združenih narodov v odobritev.

Francija bo odpoklicala poslanika

Pariz, 26. maja. — Odgovorni krogi so namignili, da bo vlada, katere predsednik je general Charles de Gaulle, odpoklicala poslanika iz Sirije in Lebanona. V obeh deželah je nastal odpor proti francoskim avtoritetam. Odpoklic poslanikov bo uvod v pretrganje odnošajev med Francijo, Sirijo in Lebanonom. Prebivalci Sirije in Lebanona imajo oporo v arabskih deželah Srednjega vzhoda. Napetost se je povečala po izgredih v sirijskih in lebanonskih mestih, v katerih je bilo več ljudi ubitih in ranjenih.

RAZTEGNITEV PROGRAMA SOCIALNE ZAŠČITE

Načrt predložen v obeh kongresnih zbornicah

ZVIŠANJE PRISPEVKOV PREDLAGANO

Washington, D. C., 26. maja.—Načrt, ki predvideva raztegnitev programa socialne zaščite, je bil predložen v obeh kongresnih zbornicah. V višji kongresni zbornici je načrt predložil senator Wagner, demokrat iz New Yorka, v nižji pa kongresnik Dingell, demokrat iz Michigana.

Senator Wagner je v svojem govoru pojasnil detajle načrta. Glavne provizije določajo zvišanje prispevkov s strani delavcev in delodajalcev na štiri odstotke v sklad socialne zaščite.

Sleherni državljan je upravičen do bolezenskega zavarovanja.

Vlada naj bi osvojila desetletni program, ki določa potrošnjo $950,000,000 kot pomoč državam za zgradnjo bolnišnic in klinik zlasti v podeželskih krajih. Nadaljnja vsota $5,000,000 naj bi šla za financiranje potrebnega pregleda.

Federalna uposlevalna služba naj bi postala stalna ustanova. Po zaključenju vojne z Japonsko naj bi prevzela funkcije, ki spadajo zdaj v območje federalne komisije za dobavo delovne sile v okviru programa socialne zaščite.

Raztegnitev socialne zaščite na nadaljnjih 15,000,000 oseb, grupo, katero tvorijo poljedelski delavci, hišni uslužbenci in oni, ki so uposleni v neprofitnih ustanovah.

Zvišanje brezposelnostne podpore in starostne pokojnine. Brezposelnostno zavarovanje naj pride v področje federalne vlade.

Senator Wagner je dejal, da delavske organizacije podpirajo načrt. On je naglasil, da načrt bolezenskega zavarovanja bo dovoljeval posamezniku izbiro zdravnika in bolnišnice. Dalje je rekel, da polna uposlitev, če bo dosežena v povojni dobi, ne bo rešila ekonomskih problemov vdov, sirot, starih, bolnih in pohabljenih ljudi. Ako bo kongres sprejel načrt, bo s tem prispeval ogromen delež blagajni in zdravju ljudstva.

Domače vesti

Vesel dogodek

Blaine, O.—Pri družini Mihael Zupančič so se oglasile vile rojenice in pustile krepkega sinčka. Ker je vsa družina pri SNPJ, je oče obljubil, da vpiše tudi novorojenčka. Čestitke!

V bolnišnici

Willard, Wis.—V bolnišnico v Marshfield je bila odpeljana žena Johna Pernicha, ki se je morala podvreči operaciji.

Iz Clevelanda

Cleveland. — Družini Joseph Mazie je umrl dva meseca star sinček William. Poleg staršev zapušča brata.—V torek je umrl po partedenski bolezni John Legan, star 54 let in doma iz Praproč pri Žužemberku, odkoder je prišel v Ameriko pred 40 leti. Zapušča dva sinova (enega v Nemčiji), hčer in brata.—Od vojakov je bil odpuščen James Gornik, ki je služil pri inženirjih.—Iz nemškega ujetništva je na poti domov Pvt. Frank J. Debeljak, ki je bil ujet 8. jan., enako tudi Pvt. Anthony Arko, ki je bil v ujetništvu od 23. jan. —V bolnišnici Glenville se nahaja Frances Okički, ki je prestala težko operacijo.

Francoski načrt povzročil razkol

Chiasso, Švica, 26. maja.—Francoski načrt glede raztegnitve meje, ki naj bi uključevala italijansko dolino Aosto, je povzročil razkol med prebivalci te doline. Razdelili so se v dva tabora. Eden se ogreva za francosko državljanstvo, drugi pa zahteva kulturno in finančno avtonomijo v okviru italijanske države. Prebivalci te doline govore francoščino, ki se razlikuje od one v Parizu. Ljudje so bili žrtve persekucije, ko je bila Italija pod Mussolinijevo diktaturo. Fašisti so skušali poitalijančiti vsa imena in prepovedali so rabo francoskega jezika.

Ameriška okupacija glavnega norveškega mesta

London, 26. maja.—General P. H. Hansen, načelnik enote za civilne zadeve zavezniškega vrhovnega poveljstva, je naznanil, da bodo ameriške čete okupirale Oslo, glavno mesto Norveške. Ameriška okupacija bo začasna.

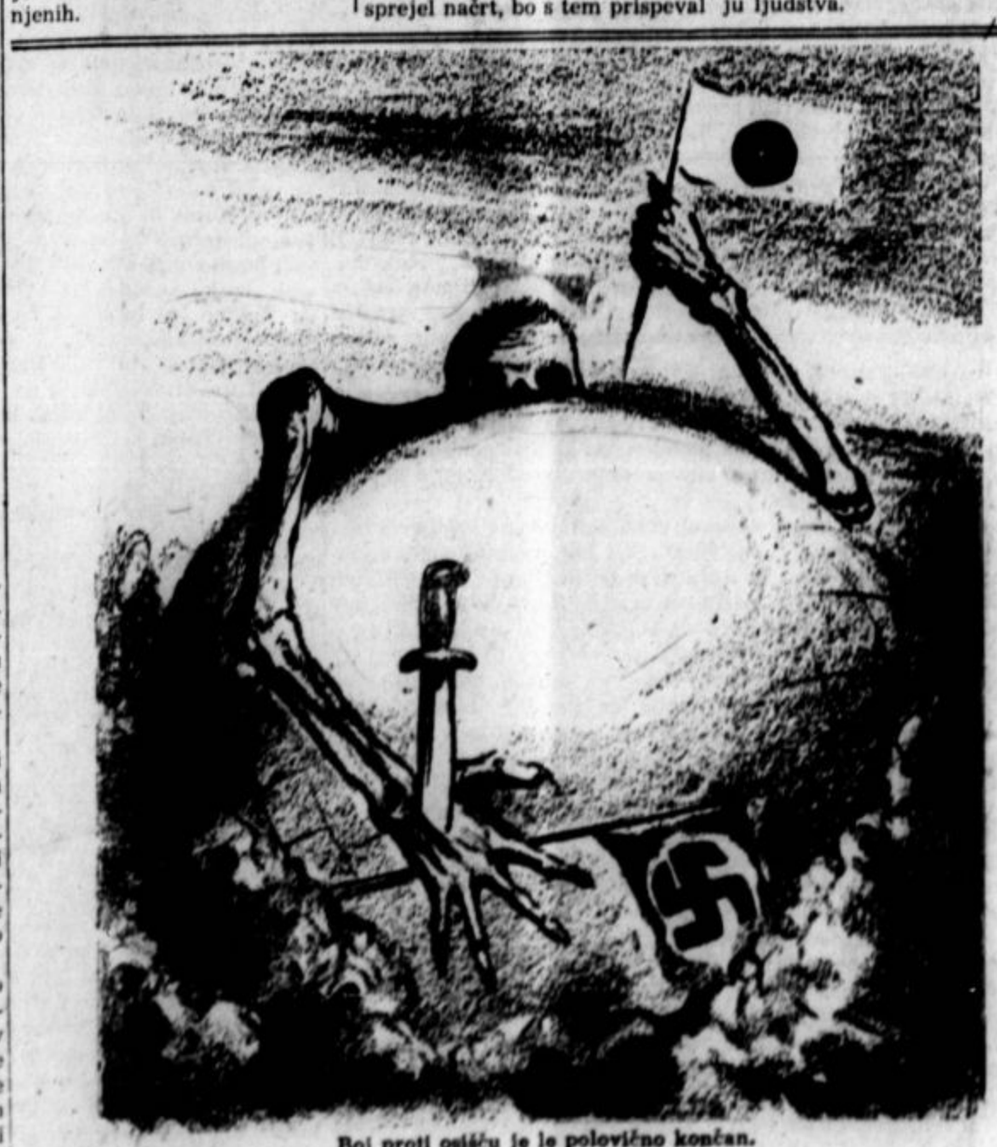

Boj proti osišču je le polovično končan.

Churchill formiral nov kabinet

Zadeva izdajalca Lavala v ospredju

London, 26. maja.—Churchill je naznanil formiranje novega kabineta, čigar člani bodo predstavljeni parlamentu, ko se ponovno sestane v svojem zasedanju. Ta kabinet bo vladal Veliko Britanijo do 15. junija, ko bo parlament razpuščen. Člani bodo izvrševali poverjene jim funkcije, dokler ne bo razglašen izid splošnih volitev, ki se bodo vršile 5. julija.

Koalicijska vlada, katero so tvorili konservativci, laboriti in liberalci, je bila razpuščena, ko je Churchill resigniral. Kralj Jurij mu je potem poveril sestavo nove vlade.

Konservativci so nasledili laborite in liberalce v kabinetu.

Doznava se, da je Churchillova vlada zavrnila predlog španskega diktatorja Franca glede izročitve Pierra Lavala, bivšega predsednika lutkarske francoske vlade v Vichyju, britskim avtoritetam v Gibraltarju. Izjavila je, da se noče vmešavati v Lavalovo afero.

Laval je dobil zavetje v Španiji. Francoska vlada ga skuša dobiti v svoje roke, da ga postavi pred sodišče na obtožbo izdajstva.

Vodja italijanskih socialistov aretiran

Splošna politična kriza na vidiku

Rim, 26. maja.—Pietro Nenni, vodja italijanskih socialistov, je bil aretiran v Vercelliju, 36 milj zapadno od Milana, ker je govoril na delavskem shodu brez dovoljenja zavezniških vojaških avtoritet. Aretacijo so odredile britske vojaške oblasti.

Nenni je bil večkrat omenjen v poročilih kot bodoči predsednik italijanske vlade. Predsednik sedanje vlade je Ivanoe Bonomi, ki ima zaslombo pri zaveznikih, ne pa pri italijanskemu ljudstvu. Aretacija Nennija bo morda izzvala resno politično krizo v Italiji.

Poročilo trdi, da bo aretiran tudi Palmiro Togliatti, vodja komunistične stranke. Kakor Nenni, je tudi on govoril na delavskem shodu v Novari v bližini Milana. Novari in Vercelli sta v Lombardiji, provinci, ki je ostala pod zavezniško vojaško administracijo.

Oboroženi partizani so navalili na stojnice časopisa Corriere d'Informazioni v Milanu, zasegli kopije in jih potem zažgali na glavnem trgu. List Unita, glasilo komunistične stranke, pravi, da Corriere d'Informazioni pod raščito reakcije širi fašistično propagando.

Stalin se zahvalil ruskemu ljudstvu

Moskva, 26. maja. — Maršal Stalin je zaključil proslave poraza nacijske Nemčije v Kremlinu z zahvalo ruskemu ljudstvu, ki je podpiralo njegovo vlado v težkih vojnih letih. Proslav so se udeležili poveljniki sovjetskih armad. Stalin je dejal, da je silno hvaležen ljudstvu, katero ga je podpiralo in s tem omogočilo zgodovinsko zmago nad fašizmom, sovražnikom človeštva.

Znižanje produkcije bojnih letal

Washington, D. C., 26. maja. —Vojni department je naznanil znižanje produkcije bojnih letal za 30 odstotkov. Industrije, ki izdelujejo bojna letala, bodo prizadete. Gotovo je, da bo več tisoč delavcev izgubilo delo. Industrije bodo še izdelovale bombnike tipa B-29, ki igrajo važno vlogo v napadih na japonska mesta in industrijske središča.

TITOVE SILE V TRŽAŠKI OKOLICI OJAČENE

Ameriške čete v Gorici in v bližini Kobarida

BRITSKA VLADA V AVSTRIJI

Trst, 26. maja.—Jugoslovanske vojaške avtoritete so poslale nadaljnje čete v kraje na severni strani Trsta, zaeno pa so informirale poveljstvo britskih in ameriških sil, da mnogo vasi, katere so čete zasedle, spada v cono jugoslovanske okupacije.

Spori glede vasi, katere so se zasedle jugoslovanske čete, se izravnavajo na licu mesta brez incidentov. Zavezniki so informirali jugoslovanske oblasti, da se čete ne morejo umakniti iz krajev, katere so okupirale v dneh "mirnega prodiranja." Sile maršala Tita so se nastanile v poslopjih.

Napetost v Trstu se je polegla. Jugoslovanske vojaške straže še vedno patrolirajo ceste in ulice. Živilska situacija v mestu se je poslabšala in ljudje stradajo. Živila in druge potrebščine, katere prihajajo v luko, gredo direktno v kraje, v katerih so zbrane britske in ameriške čete. Ljudje se zbirajo v dolgih vrstah pred živilskimi postajami, da dobe košček kruha.

V Trstu so ostale od zavezniških sil samo novozelandske čete. Enaindevetdeseta ameriška divizija je v Gorici, deseta alpinska divizija pa drži pozicije v bližini Kobarida, severozapadno od Gorice.

Diskuzije glede izravnave konflikta se nadaljujejo. Zdaj še ni gotovo, ali bodo zavezniki pristali na predlog maršala Tita, ki je bil predložen njihovim reprezentantom v Belgradu pred dvema dnevoma. Italijanski list pod jugoslovansko kontrolo je objavil članek z odlomki Titovega govora v Belgradu, v katerem je ponovno naglasil, da se jugoslovanske čete ne bodo umaknile iz Trsta in tržaške pokrajine.

London, 26. maja. — Britski feldmaršal Alexander je ustanovil vojaško vlado, ki bo izvajala legislativno, pravno in eksekutivno oblast v avstrijskih krajih, katere so zasedle čete osme britske armade, pravi uradno naznanilo. To dostavlja, da je Alexander storil ta korak kot uvod v ustanovitev zavezniške komisije za Avstrijo, katero bodo tvorili reprezentanti Velike Britanije, Amerike, Rusije in Francije.

Bolniške ladje poslane na Pacifik

Washington, D. C., 26. maja. —Vojni department je razkril, da je bilo več bolniških ladij poslanih na Pacifik, kjer se pričakujejo večje ameriške izgube v vojni proti japonskim silam. Dve ladji, ki sta operirali na Atlantiku, sta že dospeli na Pacifik. Vojni tajnik Stimson je dejal, da se četrt milijona vojakov, ki so bili ranjeni v bitkah v Evropi in na Pacifiku, nahaja v ameriških bolnišnicah.

Klavnice v Clevelandu bodo zaprle vrata

Cleveland, O., 26. maja. — Uprave dvanajstih klavnic so naznanile, da bodo zaprle vrata v znak protesta proti vladnim regulacijam. Te so doslej zalagale z mesom 75 odstotkov mesnic v mestu.

Datum obravnave proti Petainu določen

Pariz, 26. maja.—Justični minister Francois de Methon je naznanil, da se bo obravnava proti maršalu Petainu pričela 15. junija. Petain je zaprt v trdnjavski jetnišnici v bližini Pariza.

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENT
GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Naročnina za Združene države (izven Chicaga) in Kanado $6.00 na leto, $3.00 za pol leta, $1.50 za četrt leta; za Chicago in okolico Cook Co., $7.50 za celo leto, $3.75 za pol leta; za inozemstvo $9.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada $6.00 per year, Chicago and Cook County $7.50 per year, foreign countries $9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru.—Rokopisi dopisov in nenaročenih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštnino.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:
PROSVETA
2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

Datum v oklepaju na primer (May 31, 1945), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam list ne ustavi.

Glasovi iz naselbin

POROČILO ZASTOPNIKA

(Nadaljevanje)

Herminie, Pa. — V zadnjem poročilu sem se dotaknil Jugoslavije v tej kritični uri in kaj piše o njej ameriško časopisje. Izrazil sem nekaj mnenj tudi o Rusiji.

Dobro se še spominjamo, kako so nekateri pretakali krokodilske solze ob času ruskih čistk, tedaj, ko je radi protisovjetske politike, slabe transportacije in pomanjkanja živil, pomrlo na tisoče ruskih državljanov, pa se niso nič zgražali. Sedaj, ko so sovjeti razvili tehniko, deželo industrializirali in zboljšali življenjski standard ruskega ljudstva, da bo tudi ono lahko uživalo sadove tehnike, pa svet udarja po njih od vseh strani. Poprej smo jih prezirali radi velikih brad, sedaj pa so jih porezirali, a nam ni zopet prav. Če ni to hinavščina, potem ne vem, kaj je! Ne vem, zakaj se ponašamo z boginjo Svobode . . .

Prijatelji, vprašam vas, ali naj čakamo, da bo v deželi zopet nastala velika brezposelnost, nakar lahko sledi fašizem, katerega nam že sedaj obetajo? Ako ne bomo čuječi, sem nam lahko pripeti kot se je v Evropi. Kličem vam, podpirajte strokovne unije in poštene delávske voditelje. Prav tako moramo paziti, kakšne zastopnike izvolimo v državne skupščine in kongres. Pošljimo nazadnjake Hooverjevega kalibra v pokoj in prav tako moramo obrniti hrbet raznim pridigarjem, ki nas učijo slepe pokorščine. Ako so res Kristusovi nasledniki, naj gredo delat. Ostanimo pa prijatelji Sovjetske Rusije. Rusija daje šolsko izobrazbo vsem svojim državljanom zastonj, v tej deželi pa moraš prodati hišo, ako jo imaš, če hočeš dati temelji izobrazbo svojim otrokom. In čestokrat se zgodi, da se otroci v šoli nalezejo protidelavskega naziranja in ako ne piskaš v rog zlatega teleta, mora tvoj otrok postati tvoj sovražnik, če hoče dobiti dobro delo.

V tej svobodni deželi smo prišli vsi na črne liste, ki smo zahtevali dovoljenja za organiziranje v strokovnih unijah in politično svobodo. Tiste, ki ob vsaki priliki kritizirajo Rusijo, prosim, naj vedno ne pogrevajo starih stvari, katere je raztresla po svetu kapitalistična in fašistična propaganda. Prijatelji, bodimo stvarni in delujmo, da bo svet res dosegel trajen mir. To so bile tudi zadnje besede pokojnega predsednika Roosevelta.

Sovjetska unija ne želi vojne, zato zahteva pravične meje. Jugoslovani tudi ne zahtevajo od Italije drugega kot kar je njihovo. In kakor čitamo, se italijanski komunisti in njih sopotniki strinjajo z jugoslovanskimi zahtevami. Priporočamo tudi združenje Evrope. Prepričan sem, da bo prav Rusija, ki verjame v izobrazbo ljudstva, usmerila svoje delo v to smer.

Prav tako nam ni treba objokavati poljskih žlahtičev in veleposestnikov, katerih je komaj 690, a so posedovali skoro vso poljsko zemljo. Njihova posestva so bila sedaj razdeljena med 110,000 družin, katere so bile poprej sužnje teh aristokratskih izkoriščevalcev. Sedanja zamejna poljska vlada v Londonu zastopa te veleposestnike in dela svetovni razdor. Pri takih ljudeh se ne more z demokracijo ničesar doseči. Takih ljudi imamo tudi v tej deželi veliko. Boljševiki so hitro uvideli, da s takimi ljudmi ne morejo postopati z rokavicami, če nočejo izgubiti kontrolo nad deželo. Vsaj je poizkusil Kerenski, pa ni šlo. Bodoče generacije bodo spoznale, da so ruski voditelji pravilno postopali, ko so energično in z železno roko nastopili proti ljudskim zatiralcem.

Torej Rusija se bori za novo dobo, nov socialni in gospodarski red, v svobodni Ameriki pa hočemo po vsej sili obdržati gnili kapitalistični red za gospode kapitaliste, kateri so bili tako slepi, da so ves čas stavili na napačne karte in izgubili igro. Hitler jih je do nagega slekel in mnoge je poslal v večna lovišča. Ali bodo sedaj ameriški kapitalisti spregledali in pričeli z reformami? Vse kaže, da se niso iz preteklih trpkih izkušenj malo ali pa ničesar naučili in da mislijo trmasto korakati po krivih potih naprej. Pokojni Roosevelt se je dosti trudil in jih rotil, naj vendar že spregledajo, toda ga niso hoteli poslušati.

Zaključujem, kajti moj dopis se je zopet zavlekel, bom pa poročal o naročnikih prihodnjič.

Anton Zornik.

POVRATEK IZ UJETNIŠTVA

Farrel, Pa. — Rojak William Bicek iz Farrella, Pa., je bil osvobojen iz vojnega ujetništva v Nemčiji in se je povrnil domov. Med pogovorom je povedal tudi sledeče:

"Dne 8. julija 1944 se je vršila velika bitka pri mestu St. Lou v Normandiji. Nenadoma smo bili obkoljeni od Nemcev od vseh strani in ker je bil nemogoč vsak beg, smo se jim morali podati.

Nemci so nas naložili v železniške vozove, kjer smo bili natlačeni kot sardine. Vozili smo se pet dni, ne da bi imeli kaj jedi ali pijače. V mestu Chartres smo dobili od Rdečega križa nekaj konzerv in malo vode. Potem smo nadaljevali pot do mesta Limbereyja, kjer smo stali dva tedna. Tam smo dobili vsak dan malo ječmenčkove juhe. Toda to ni bila res kakšna juha, ampak navadna voda ali krop. Od Limbereyja smo hodili do Mulbereya, kjer so nas porazdelili v ujetniška taborišča, v katerih so bili po večini angleški ujetniki.

V omenjenem kraju smo bili od 26. avgusta do 26. decembra 1944, potem pa so nas premestili v Waldenberg. Tu smo delali v gozdovih. Razdalja med taboriščem in šumo je bila šest milj, katero smo morali vsako jutro in zvečer peš prehoditi. V vsaki baraki nas je bilo nastanjenih 17. Spali smo kar na tleh. Naše "postelje" smo si omehčali malo s slamo, ako smo jo dobili kaj. Kadar smo delali, smo dobili dvakrat na dan juho, če pa ne, pa samo enkrat. V teh barakih smo bili štiri mesece. Spodnje perilo smo dobivali od Rdečega križa in tuintam tudi kakšen kos mila, da smo se umili. Poletje je bilo jako vroče in imeli smo zelo slabo vodo, pozimi pa je vladala sibirska zima.

Zelo so se bali, da bi pobegnili in nastavljeno so imeli dvojno stražo. Za hrano je skrbela in opravljala barako neka stara ženska. S civilisti govoriti je bilo strogo prepovedano in prav tako civilisti niso smeli govoriti z nami. Včasih je bila naša gospodinja tako dobra, da nam je kaj na skrivaj povedala.

Nemci so bili prepričani, da je vojna izgubljena za njih, dne 14. aprila pa je zmanjkalo straže in naše gospodinje. Takoj se nam je pričelo dozdevati, da se je moralo zgoditi nekaj posebnega. Okoli poldne pa so se pojavili nad nami ameriški aeroplani, pol ure pozneje pa se je približala 14. divizija s tanki. Hitro smo tekli nasproti našim vojakom. Bili smo rešeni, vsi tisoč mož, izvzemši enega. Kaj se je z njim zgodilo, ne ve nihče. Morda se je skril ali pa ponesrečil, kajti ga še danes pogrešajo.

Naša plača je znašala 1.7 feninga na mesec. Gospodinja nam je prinesla tudi neke vrste piva, ki je stalo 32 feningov. Pozimi smo si morali nositi drva domov, ako nismo hoteli zmrzniti. Ako je kateri zbolel, je moral iti k zdravniku, ki je bil devet milj oddaljen. On je bil francoski zdravnik, ki je bil istotako ujetnik.

Bil sem 18 mesecev na fronti in osem v ujetništvu. Ko sem bil osvobojen, je bil to najsrečnejši dan v mojem življenju. Najprvo so nas odpeljali k Rdečemu križu, kjer smo dobili obleko in obutev, milo in druge potrebščine, kakor tudi zdravniško pomoč, potem pa so nas pripravili za pot domov. Spotoma sem si ogledoval tiste kraje, skozi katere je divjala vojna vihra. Vojna ni nikak piknik—vse opustošeno in uničeno. Ko sem prispel v newyorško pristanišče, se mi je videl kip Svobode izredno lep in človek bi ga gledal s solzami v očeh. Iz dna srca želim, da bi vsi zatirani narodi dobili svobodo in da bi bila ta vojna resnično zadnja vojna." Tako je pripovedoval William Bicek, ki se je povrnil iz nemškega ujetništva.

Frank Kramar.

O SVETOVNEM MIRU

Milwaukee, Wis.—Mnogo govorimo danes o svetovnem miru in kakšnega bodo skovali v californiški kovačnici. Ali bodo res postavili temelj za trajen svetovni mir, ali bodo pustili še večjo iskro za nov ogenj, kot so jo po zadnji vojni?

Kolikor moremo sedaj soditi iz poročil, ni dosti zgleda za trajen mir in to kljub navodilom mnogih pametnih oseb, ki ne sede v californiški kovačnici. Do sedaj je bilo podanih že mnogo različnih in dobrih sugestij za trajen mir, vendar pa še ni bila nobena prava. Ako svet ne odpravi kolonij, zvrže katoliškega Boga, ako ne podre municijskih tovarn in poreže peroti železnim ptičem, ne bomo imeli trajnega miru. Prav tako je treba spremeniti učni sistem. Dokler ne bodo učili mladine v socialnem, kulturnem in ekonomskem duhu, dokler ji ne bodo v šoli kazali posledic vojnih grozot, dokler ne bodo povedali učencem, koliko nedolžnih ljudi je bilo pobitih, koliko škode so napravile bombe, toliko časa ne bo miru na svetu.

Pa ne samo to. Učitelji bi morali učiti mladino o velikih rekah, katere odvajajo vodo v morja in preko katerih vodijo mostovi, ki so stali milijarde, a bombe jih lahko zrušijo v zvito jeklo in železo, kakor človeška roka drobno žico. Povedati bi ji tudi morali, kako so bila pred vojno lepa polja, gozdovi, travniki, iz katerih človek dobi sredstva za življenje, a vojna je vse opustošila in uničila, nekatere kraje za vedno, nekatere pa za precej let.

Ako bi pričeli na ta način učiti mladino, pa si bi poznejša generacija sama ustvarila mir in ne bi potrebovala nobenega kovača.

Joseph Ule.

ČASOVNI KOMENTARJI

Chicago, Ill.—Propaganda proti Jugoslaviji se jača po vsej Ameriki in nesimpatično piše o jugoslovanskih zahtevah Primorske, Istre in Koroške celo tisto časopisje, ki je bilo več ali manj naklonjeno novi Jugoslaviji.

Kakor sem že zadnjič omenil, Jugoslovani v Ameriki bomo morali organizirati bolj efektiven aparat, ki bo bil zmožen parirati na vso to propagando proti Jugoslaviji. Čas je že, da bi se zbudili vsi oni naši inteligenti in storili kaj za Slovenijo, ki so do sedaj samo od daleč gledali delo in akcijo, ki jo vrše naši voditelji pri SANSu.

*

Kristan, Kuhel, Adamič ne morejo izvršiti vsega v teh kritičnih časih. Ali bo zastavil dobro besedo za primorske Slovence ohijski governer Frank Lausche? Ali se bo potrudil in izposloval sestanek s predsednikom Trumanom in drugimi vladnimi funkcionarji ter jim razložil primorsko vprašanje in težnje našega primorskega naroda v stari domovini? Rojaki, ki gledate na "našega Franceta" kot na svojega sina in ste ponosni nanj, pritisnite nanj, da bo storil svojo dolžnost!

Po smrti Roosevelta so razne "levičarske" unije CIO širom dežele pričele s kampanjo za zbiranje podpisov na "izjavo lojalnosti" novemu predsedniku Trumanu. V to akcijo se je spustila tudi centralna unija CIO v Los Angelesu. Slika kaže nekega unijskega uradnika ki podpisuje "izjavo lojalnosti" predsedniku Trumanu, neki mornar ga pa opazuje. John L. Lewis je nedavno v članku v magazinu Colliers obsodil ameriške unijske voditelje, češ, da so postali le lutke vlade in unije spremenili v vladne priveske, zato tudi nimajo nobene moči.

V primeru, da bi se Lausche zavzel za primorske Slovence, potem bi se moral dobro informirati o primorskem vprašanju in te informacije bi mu lahko dal Etbin Kristan, s katerim se dobro pozna.

*

Mezdni delavec vedno visi med zemljo in nebom in se trese za svoj kruh. To je neizogibno v kapitalističnem sistemu. Sedaj, ko je vojna končana v Evropi, se mnogi delavci sprašujejo, koliko časa bodo še stalno delali. Mnogim mojim sodelavcem je ta skrb vidno zapisana na obrazih. Res tragično, da edino vojna, krvavo človeško klanje, zasigura povprečnemu delavcu nekaj časa stalno delo.

*

Konferenca Združenih narodov v San Franciscu zadnje čase ne vzbuja veliko pozornosti. Ko sem danes listal po čikaškem Daily Newsu, sem našel o njej poročilo na 16. strani. Vse kaže, da ni več dosti važnih poročil, odkar je odpotoval sovjeti zunanji minister Molotov . . . Menda radi tega tudi pri Prosveti ne dobimo nobenih poročil več od našega poročevalca Antona Žagarja . . .

*

Po Rooseveltovi smrti je nastala silna gonja proti Sovjetski Rusiji; časopisje se kar kosa, da čim bolj oblati to proletarsko deželo in nič ne pomisli, da ne bi danes nacisti in fašisti ležali v prahu na tleh, ako ne bi Rusija žrtvovala milijone svojih najboljših sinov, cvet naroda, v krvavi borbi proti največjemu zmaju, kar jih pozna zgodovina človeštva.

Da ta krivična, pristranska propaganda proti naši zaveznici škoduje vsemu svetu, je menda uvidel tudi predsednik Truman, kajti na diplomatično pot je poslal dva najiskrenejša prijatelja Sovjetske Rusija Harryja Hopkinsa in Josepha Daviesa, katera sta najbrže največ primogla do zbližanja Sovjetske Rusije in Amerike in sta bila glavna Rooseveltova svetovalca z ozirom na odnošaje med tema dvema ekstremističnima deželama.

*

Rabelj Himmler, največji obešnjak na svetu, ki ga je še kdaj rodila mati, je izvršil samomor s strupom. Škoda, škoda, da ni končal na gavgah!

*

Argentina, fašistična država v Južni Ameriki, je bila zato sprejeta v družino Združenih narodov, ker so tako hoteli ameriški in britski reakcionarji, katerih imamo na pretek; v prvi vrsti pa se je zanjo potezal Nelson Rockefeller, ameriški državni podtajnik. On je dejal skupini kongresnikov: "Argentino moramo imeti v zasnovani svetovni organizaciji, da bo igrala glavno trdnjavo proti komunizmu, proti Sovjetski Rusiji."

*

Ameriška pisateljica Edna Ferber potuje po Evropi in poroča, da vlada vsepovsod silna konfuzija in kaos in ljudstva se valijo v naročje komunizmu. To je posebno opaziti v Italiji. Italijani danes govore: "Živeli smo pod Mussolinijevem fašizmom, pod Nemci, Britanci in Američani, sedaj pa poiskusimo komunizem. Stalin je naš mož!"

Kam Evropa jadra, so pokazale volitve v Franciji, še bolj jasno sliko pa bomo dobili po volitvah v Angliji.

Milan Medvešek.

Konec koalicije v Angliji

Konec vojne v Evropi je prinesel tudi konec koalicijske vlade v Angliji—v zibelki kapitalizma in politične demokracije. Po desetih letih bodo šli Angleži zopet na volišče in izvolili nov parlament. V parlamentarni zgodovini Anglije je bila ta doba najdaljša brez splošnih volitev. Normalno življenje angleškega parlamenta namreč traja pet let, toda sedanji parlament je trajal deset let.

Namesto splošnih volitev leta 1940 je Anglija dobila koalicijsko vlado, ki je pod vodstvom Winstona Churchilla nasledila "apizarsko" torijsko vlado neslavnega Chamberlainovega slovesa. Takrat, po zrušenju Francije so za Anglijo napočili njeni najtemnejši dnevi. V tistih dneh so se Angleži pokazali v vsej svoji veličini in kot en mož stopili na branik svoje dežele, svoje svobode, svoje usode. Bili so popolnoma osamljeni proti ogromni Hitlerjevi morilni mašini, ki si je bila že podvrgla vso zapadno Evropo in je stala na bregovih Angleškega preliva, ampak pogum jim ni upadel. Baš nasprotno. Da se Hitler ni zbal angleške bojne mornarice, bi bil takrat Anglijo lahko podjarmil, kajti dežela je bila skoraj popolnoma razorožena; kar je imela orožja, ga je bila izgubila v Franciji in Belgiji, odkoder je komaj umaknila svoje vojaštvo, kar ga je ostalo. Doma je imela le par prilično dobro oboroženih divizij in par sto bojnih letal.

Ampak imela je 45 milijonov mož, žena in otrok, ki so se vsi strnili v eno mogočno falango in bili pripravljeni braniti svojo deželo z golimi rokami. Za prvo silo jim je Amerika nahitro poslala okrog milijona pušk, s katerimi so se vojaki in civilisti postavili na bregove Anglije in čakali invazije, obenem se pa vrgli na mrzlično oboroževanje in vojaško vežbanje. Angleški delavci so v tistih dneh garali po šestnajst in tudi več ur na dan, sedem dni v tednu ter se na smrt utrujeni kosali v izdelovanju vseh vrst orožja in municije.

★ ★ ★

V tej napeti atmosferi in v tem težkem položaju so se strnile tudi vse glavne politične stranke—konservativci, laboriti in liberalci—in ustvarile koalicijsko vlado, ki je uspešno vodila Anglijo v njenih najtežjih letih. Njih dogovor se je glasil, da bo koalicijska vlada ostala na krmilu do konca vojne v Evropi in prav toliko časa bo podaljšano življenje parlamentu. Vse tri stranke so se tudi obvezale na "status quo" pri nadomestnih volitvah, to je, da si pri teh volitvah ne bodo nasprotovale; na izpraznjeno mesto postavi kandidata le ona stranka, katere poslanec je umrl ali odstopil.

To je bilo izključno v prilog konservativni stranki, ki je imela več kot dve tretjini poslancev v parlamentu. Med člani in pristaši delavske stranke je bilo vsled tega veliko nezadovoljstva, toda vodstvo se je držalo tega sporazuma. Vsled tega se je zadnja leta pojavilo tudi par novih strank, ki so pri nadomestnih volitvah postavljale kandidate proti konservativcem in jih v več primerih tudi porazile.

Zdaj je konec te koalicije in Anglija se zopet vrne v svoje staro politično življenje—v nov razredni boj. Tej koaliciji je napravila konec delavska stranka, ki je na svoji konvenciji zadnje dni skoraj soglasno zavrgla Churchillov predlog, da se koalicija nadaljuje, dokler ni premagana tudi Japonska. Izmed 1100 delegatov sta bila oddana le dva glasova za nadaljevanje koalicije.

Voditelji delavske stranke so predlagali Churchillu, naj se volitve vrše v jeseni, kar pa je odbil in takoj podal resignacijo kot premier. S tem je bilo tudi konec koalicijske vlade in tudi parlamenta. Ta bo sicer še zboroval, dokler ne potrdi nove začasne vlade, katero zdaj sestavlja Churchill. Volitve za nov parlament se najbrže vrše 5. julija.

Ko pišemo te vrstice, vse izgleda, da bodo konservativci zopet skušali inscenirati podobne volitve (Angleži jim pravijo "khaki election") kot so se vršile po zaključku prve svetovne vojne, ko je bil Lloyd George kot "zmagoviti" kancelar na višku svoje popularnosti. Takrat so šli liberalci v volilni boj z geslom "Hang the Kaiser (obesimo kajzerja)" in tudi zmagali. Takrat je bil glavni boj med konservativci in liberalci, zdaj pa bo med konservativno in delavsko stranko, ki je leta 1924 izpodrinila liberalno in se povzpela v glavno opozicijsko stranko. Liberalci kot stranka danes ne štejejo veliko.

★ ★ ★

Važno vprašanje za Anglijo, za Evropo, za ves svet je: Kdo bo zmagal? Konservativci ali toriji računajo, da jim bo do zmage pripomogla velika Churchillova popularnost. Zato tudi niso hoteli odložiti volitev do jeseni, kajti do takrat bi Churchillova slava že lahko zatemnela. Kuj železo, dokler je vroče! Tega ni mogoče šteti v zlo nobeni politični stranki, in to posebno ne v tem primeru, ko gre za tako veliko vprašanje—kdo bo vladal Anglijo po vojni.

Največja zapreka delavske stranke je, ker nima nobenega voditelja, ki bi se v briljantnosti mogel meriti s Churchillom. V vsem anglo-saškem svetu je on danes največji mojster angleškega jezika. To vsaj med politiki—v klasičnem jeziku se kot govornik s Churchillom lahko meri le John L. Lewis. In Churchill bo gotovo napel vso svojo veliko elokvenco, da z njo omami čim več volilcev.

Ampak za Anglijo, za ves svet je važnejše, kaj kdo zastopa, ne pa kako je ta ali oni voditelj briljanten. Briljanten je bil tudi Hitler, toda danes ve vsakdo, kam je privedel Nemčijo in ves ostali svet. Tako je tudi s temi volitvami v Angliji.

Churchill zastopa s svojimi toriji vred stari, predvojni svet—angleški kapitaljzem in imperializem v vsej svoji nagoti, mednarodne intrige angleške reakcije, kakor tudi kastne in denarne privilegije angleškega vladajočega razreda. Zastopa angleške izpiljene diplomate in spalirane plemiče, vsi veliki "gentlemani," ki so trdno prepričani, da so le oni sposobni vladati Anglijo in njen ogromni imperij.

Na drugi strani pa delavska stranka zastopa nov svet, svet malega človeka in vsega, kar je zdravega v tako zvani zapadni civilizaciji. Če zmaga delavska stranka, se bo Anglija na domačih tleh podala v nov socialni eksperiment: v demokratično kolektivistično družbo, v kateri bodo naravna bogastva, vse glavne industrije in velebanke postale javna lastnina in bodo služile javni blaginji. Vsaj ves njen program je baziran na tem velikem konceptu.

Če zmaga delavska stranka, če bo ona kontrolirala novi parlament, bo Indija dobila svojo samovlado—dominij, kakor tudi vse ostale angleške kolonije, ki so ali kakor hitro bodo zrele za samovlado. Angleškega imperializma v stari formi bo konec. Na drugi strani bodo v angleški delavski vladi dobile vse napredne in socialistično usmerjene sile v Evropi dobrega prijatelja, namesto torijskih intrig in izigravanja ene dežele proti drugi, ako zmaga Churchill. V delavski Angliji bo tudi Sovjetska Rusija dobila dobrega prijatelja, ako ne bo zasledovala sebičnih imperialističnih ciljev. Delavska Anglija bo tudi znala veliko bolje graditi svetovni mir in dala bo podvig tudi novemu delavskemu političnemu gibanju v tej deželi, ki mora vstati v prihodnjih par letih, ako se Amerika hoče rešiti nove gospodarske katastrofe, iz katere bo iskala izhoda v imperializmu, novi svetovni vojni in lahko tudi v fašizmu.

Z drugo besedo: Izid splošnih volitev v Angliji bo v veliki meri odločil ne samo njeno lastno usodo, marveč v veliki meri tudi evropski in svetovni razvoj po tej vojni.

Svet je gospodarsko povezan med sabo in mednarodna trgovina odvisna od zrušenja carinskih zidov ter uničenja svetovnih kartelov.

Slovenski vodniki in preroki

DR. IVAN LAH

(Nadaljevanje)

Dr. France Prešeren (1800-1849)

Ako je resnična beseda pesnikova, da more pesnika prav razumeti le tisti, ki pozna njegovo domovino, je to gotovo veljavno pri nas: Vodnika nam je rodilo ljubljansko polje, odmevajoče v glasovih gorenjske narodne pesmi, Gregorčiča so nam dale goriške planine ob bregovih bistre Soče, Aškerca nam je dala zelena Štajerska s svojimi zgodovinskimi spomini, a Prešerna nam je dal naš najlepši slovenski kraj, okolica Bleda.

Oj, Vrba, srečna, draga vas domača!

Kje je Slovenec, ki bi ne poznal te čudovite pesmi, pri kateri nam nehote zatrepeta srce ob misli na pesnika in njegovo usodo! In kje je pesnik, ki je zapel svoji rojstni vasi in hiši enako pesem in v njej izpovedal svojo veliko ljubezen in bolest, ki mu je bila povračilo sveta.

In vendar morebiti še niste bili v Vrbi na Prešernovem domu. Ne vem, morebiti daje Prešernovo ime in njegova pesem tej vasi poseben sijaj. A meni se zdi, da je tudi sicer Vrba ena najlepših vasi na svetu. Od katerekoli strani se ji približaš, povsod ti razkriva svoje čudovite krasote.

Vrba leži na malem obronku sredi ravnega polja, obdanega od pašnikov in trat. Vasico obdajajo visoki hrasti, ki se dvigajo kot ponosni velikani nad drugim drevjem. Sredi vitkih vrhov se vidi že od daleč bela cerkvica sv. Marka. V ozadju se dviga ponosni greben Karavank s svojim vseobvladujočim Stolom. V podaljšku se kaže ozka dolina gorenje Save, obdana z visokimi planinami, ki se zvečer čarobno žare v žarkih tonečega solnca. A pred nami, tam onstran Save, ki šumi skoraj slišno pod bregovi in pašniki, se razgrinja veličastna panorama — okolica Bleda in za njo proti nebu kipeče vrste gorskih velikanov, osredotočene v višavah ponosnih triglavskih vrhov.

Sredi tega kraljestva okamenelih gorskih velikanov leži vas Vrba kot tiha, brezskrbna idila. Če stopimo v vas, nas pozdravi gruča starinskih pristno gorenjskih hiš. Tu je Prešernov dom. Prva hiša pod cerkvijo sv. Marka. Stopimo v hišo in pozdravimo malo ozko kamrico, v kateri se je rodil Prešeren. Kot da ga nam je prineslo novo stoletje, da v njem izvrši svoje veliko kulturno poslanje. Ime Prešeren je v tem kraju precej razširjeno in naša kulturna zgodovina pozna že prej več mož iz tega rodu.

Iz vasi vodi preko polja pot do bele cerkve pod goro: tam je Breznica. Tja je hodil Prešeren v šolo. Tu je vsak dan gledal čudovito lepoto, ki ga je obdajala. Potem ga je vzel k sebi stric župnik na Kopanj in od tod je prišel v Ribnico. Leta 1812 je prišel na gimnazijo v Ljubljano, kjer so vladali Francozi. Vodnik je bil ravnatelj gimnazije. Zapiski pričajo, da se je Prešeren dobro učil.

Leta 1820 je dovršil gimnazijo in licej ter odšel na Dunaj študirat pravoslovje. Iz njegovega dijaškega življenja imamo le malo podatkov, bilo je podobno življenju drugih slovenskih študentov. Vemo, da je poučeval v plemiškem zavodu in vzgajal mladega Turjačana, ki je postal pozneje znan nemški pesnik Anastasius Grün-Auersperg. Z njim sta čitala Valvasorja in nemške pesnike ter se navduševala za domačo zgodovino in literaturo.

V tej dobi je pisal Prešeren svoje prve pesmi, ki jih je sam sežgal, ker so se mu zdele slabi poskusi. Njegov talent se razvija pod vplivom tujih pesnikov, a še ne more najti svojega lastnega slovenskega izraza. Leta 1827 izide v nemškem "Ilirskem listu" Prešernova pesem "Dekletom". Prešeren postane doktor in se vrne v Ljubljano.

Naša domovina preživlja v teh letih težke čase. Nemška vlada vedno bolj pritiska, da bi zatrla spomin na svobodomiselne francoske ideje. Tujci vladajo v deželi; le ozek krog domačih duhovnikov se zanima za slovensko knjigo; njih delo se razbija ob težavah slovnice in črkopisa in se giblje le v ozkih mejah koristne in nabožne literature.

V Evropi se gibljejo prebujeni narodi in zahtevajo svoje narodne in občanske pravice. Njih pesniki pojejo pesem svobode in ustvarjajo dela, polna visokih misli in globokih resnic. Pesniki postanejo duševni voditelji narodov, njihove pesmi odmevajo iz src tisočev, v njihovih delih se izraža duh naroda. Nastaja veliki preporod človeštva, ki se hoče osvoboditi vseh zastarelih nazorov in nasilnih vlad.

Evropa se premlaja; povsod se dvigajo prevratne sile, ki rušijo stare svetove. Zavladala je doba romantike. Ali bo tudi nam prinesla svojega pesnika, duševnega voditelja? Zdelo se je, da je to skoraj nemogoče. Stroga cenzura je pazila na tisk, policijski sistem je skrbel, da se niso razširjale prevratne misli. Narod je bil miren in se ni upiral novemu režimu.

Ljubljana je bila malo mesto z 10,000 prebivalci, aristokracijo in vojaštvom, ki je bilo večinoma tuje, z uradništvom in meščanstvom, ki je večinoma govorilo nemški, in s slovenskimi predmestji, ki so živela od gospode.

V to Ljubljano se je vrnil Prešeren in vstopil v službo pri finančni prokuraturi, ker pa je čutil pritisk tujstva, je vstopil v pisarno dr. Chrobata kot odvetniški koncipient.

Istega leta se je vrnil v Ljubljano njegov mladostni prijatelj Matija Čop, ki je bil pred tem profesor na Reki in v Lvovu, kjer se je seznanil s slovanskimi, romanskimi in drugimi jeziki. Bil je, kakor pravi Prešeren, "velikan učenosti", ki je dobro poznal svetovne literature in postal pravi duševni vodja mlademu pesniku. Bil je tri leta starejši od njega, družila ju je skupna ljubezen do naroda in umetnosti. Težko je bilo njima, ko sta gledala kulturno puščavo v domovini. Pridružil se jima je še licejski knjižničar M. Kastelic in ustanovili so "Kranjsko čebelico", ki naj bi vsako leto prinašala zbirko slovenskih pesmi. Ker nismo imeli slovenskega lista, je bilo s tem omogočeno, da so prišle na dan Prešernove pesmi.

Tako se začne od leta 1830 razvijati Prešernov pesniški genij, ki se mahoma povzpne na višino sodobne evropske literature. Takoj prve pesmi zazvene v jeziku, ki stoji visoko nad vsemi tedanjimi poskusi, njih oblika je ubrana po mojstrskih vzorcih svetovne literature, njih vsebina je izpoved pesniške duše, ki v njih izraža svojo bolest. Pesnik je spoznal svet in poje "Slovo od mladosti":

Okusil zgodaj sem tvoj sad,
spoznanje,
veselja dokaj strup njegov je umoril,
sem zvedel, da vest čisto, dobro
d'janje
svet zanič'vati se je zagovoril,
ljubezen zvesto najti, kratje sanje;
zbežale ste, ko se je dan zazoril:
modrost, pravičnost, učenost, device
brez dot žal'vati videl sem samice.

Sem videl, da svoj čoln po sapi
sreče,
komur nasprotna je, zastonj obrača,
kak veter nje nasproti temu vleče,
kogar v zibelki vid'la je berača,
da le petica da ime sloveče,
da človek toliko velja, kar plača.
Sem videl čislati le to med nami,
kar um slepi z golj'fijami, lažami.

Tako se Prešeren poslavlja od "dnij svojih lepše polovice". Med tem je zasvetila v pesnikovo življenje druga zvezda vodnica "Prva ljubezen".

"Prišla lepote rajske je devica" . . . Bila je to Primčeva Julija, hčerka ljubljanskega trgovca. Poslej se glasi večina Prešernovih pesmi njej v čast, v njih se izraža pesnikov ponos in obup, radost in bolest, borba z življenjem in usodo, pa tudi odpor proti svetu in dobi, ki ni razumela nove umetnosti. Prešeren govori sploh samo v pesmi. Od njega imamo le malo pisem in nikakih spisov, v katerih bi govoril o svojih nazorih, ciljih in načrtih. Zato nam je tudi zasebno življenje pesnikovo le malo znano.

Prešeren živi samotno, pódnevi dela v pisarni, zvečer poseda v družbi prijateljev—a v duši živi drugo življenje, življenje pesnika, ki gleda v duhu veliki pohod človeštva in čuti v sebi dolžnost "moč temno razjasnit', ki tare duha" in "kregulja odgnati, ki kljuje srce . . ." Zaveda se poslanstva pesnika, ki mora "v prših nositi peklo al' nebo" in razodevati svetu visoke cilje in ideale, da ubeži praznoti življenja. V ozkem obzorju našega domačega sveta je bila te vrste poezija nekaj nenavadnega in skoraj nerazumljivega. Dočim drugi sotrudniki "Čebelice" v skromnih verzih podajajo brezpomembne vsakdanjosti, doni Prešernova visoka pesem iz globočin srca in razodeva najnežnejša čuvstva in najtajnejše misli.

O ljubezni nam je pela do tedaj le lirično narodna pesem, ki so jo zato smatrali za pregrešno; v literaturi se ni govorilo o njej. Zato je to vrsto nove poezije mogel razumeti le ozek krog Prešernovih prijateljev, velik del javnosti je smatral zaljubljene pesmi za pohujšljive in zapeljive. Duhovniki janzenisti, ki so skrbeli za pobožno in poučno slovstvo in čuvali nad javno moralo, niso odobravali "nove pisarije" in so obsojali romantično umetnost, ker je bila nositeljica svobodnih misli in prevratnega duha. Prešeren je na njih napade odgovarjal z duhovitimi satirami, v katerih je zavračal zastarele nazore.

(Se nadaljuje.)

Borna restavracija sredi razvalin mesta Manile na Filipinih, katero patronizirajo ameriški vojaki.

Rusi na severu

Ko se je skupina ruskih znanstvenikov naselila na veliki ledeni plošči na severnem tečaju, je bil skoraj ves svet iznenaden. Nekaterim se je zdela vest kot največja boljševiška laž, drugi so trdili, da se bo ekspedicija kaj kmalu morala vrniti, ker ne bo mogoče izdržati, tretji pa so označevali vse skupaj za smešno komedijo, ki ne more prinesti nobenega sadu. Naposled se pa zdi, da je imela tista manjšina, ki je dejala: počakajmo, pa bomo videli, najbolj prav. Doslej je ta peščica ljudi že naznanila Moskvi mnogo reči, ki jih znanost smatra za važne, in še mnogo več se po pravici lahko pričakuje.

Polet na severni tečaj in raziskavanje ondotnih razmer pa ni prvo, kar so Rusi storili v severnih krajih, ki so jih ljudje vedno smatrali za človeku sovražne in za vse čase zaprte. Profesor Oton Šmid, ki je vodil tudi ekspedicijo na severni tečaj, odkoder je prinesel prvo poročilo v Moskvo, se je vedno zanimal za arktične kraje in ima menda največ zaslug, da se je sovjetska vlada začela živo interesirati zanje; in uspehi, ki so jih v razmeroma kratkem času dosegli, so tako veliki, da bi jih občudoval ves svet, če ne bi večna politična in gospodarska nevarnost in vojni dogodki na vseh koncih in krajih odvračali misli od dela miru.

Davno so že poskušali dobiti plovbno zvezo med Atlantskim in Pacifičnim oceanom čez Severno morje. Edino trem raziskovalcem se je posrečila pot, a dva sta morala ostati vsak po eno, eden pa dve zimi v večnem ledu. Leta 1932 je ruski ledolomec Sibirjakov prvič preplul od Arhangelska do Pacifika v eni sami sezoni. Po štiri stoletnih poskusih je bil to prvi uspeh. Ko so spoznali, da je mogoče, so se lotili organizacije in danes je parobrodarstvo po Severnem morju reden del vodnih komunikacij.

Leta 1936 je preplulo 140 trgovskih ladij vso pot od Arhangelska do Pacifika, več kot sto ladij pa je opravilo krajša pota skozi Severno morje. Pot iz Southamptona ali Rotterdama do sibirskih luk je skrajšana na 18 do 20 dni. In ker je to še le začetek, je pričakovati, da se bo plovba sčasoma v vsakem oziru spopolnila in zboljšala.

Seveda ne bi bilo vse to mogoče s starimi metodami. Kako so omogočili to "nemogočo" reč? . . . Brez ledolomcev kajpada ne bi šlo. In ladje, ki jih Rusi rabijo za svoj namen, označujejo izvedenci za vrhunec tehnike. Najnovejše so nekam podobne železnemu klinu, ki ga razvažalci ledu in gospodinje rabijo za drobljenje ledu in tako so močne, da zdrobe deset do dvanajst čevljev debel led kakor nič. A ladje se ne zanašajo na srečo. Vse ob obali Severnega morja so radijske postaje, ki dajejo brodarjem zadnje vremenske vesti. Pred barkami pa iščejo letala najboljšo pot in naznanjajo mornarjem kod in kam.

Med tem so sovjeti tudi na suhem storili nekoliko reči, ki jih je dobro vedeti. Večje reke v Sibiriji so plovne manj kot štiri mesece na leto in ljudje, ki so se jih posluževali, so imeli silno dolga pota. Tako je na primer od mesteca Norilsk do luke Dudinsk ob izlivu Jeniseja v ravni črti komaj 70 milp, toda potnik je moral prepotovati 1600 milj po dveh rekah in po delu Severnega morja. Sedaj imajo železnico—ki je, mimogrede rečeno najbolj severna železnica na svetu—in nikel iz Norilska se vozi naravnost v Dudinsk, odkoder ga ladje razvažajo na trge. V rabi so še vedno sani, ki jih vlačijo severni jeleni, poleg njih pa vidite avtomobile na smučih s traktorskimi prenosi in avtne sani, ki jih gonijo zračni propelerji in ki potujejo lahko po snegu, po ledu in—po vodi.

In čemu vse to?

Pred tremi leti je bila v vzhodni Sibiriji med domačimi nomadskimi plemeni huda lakota in po suhem jih ni bilo mogoče doseči. Po Severnem morju so jim ladje pripeljale živeža.

Po severnih krajih so mogočni gozdovi in bogati zakladi premoga, olja in redkih kovin: zlata, srebra, platine, nikla, bakra, graita in draguljev. Vlada je organizirala znanstvene ekspedicije; leta 1936 jih je bilo več kot štirideset na raznih krajih—geologi, meteorologi, prirodoslovci, rudarski, ribiški, lesni izvedenci, kemičarji itd. In uspehi so odkrili zaloge zlata, o katerih tudi ameriški vladni oddelek za trgovino pravi, da so bogatejše od vseh, ki so jih našli v Alaski. Zgradili so več kot pet sto milj cest, tako da se pride sedaj v dveh dneh, kamor je bilo še leta 1932 treba potovati mesec dni. Blizu Murmanska so odkrili fosfatne zaloge, ki jih cenijo na 960 milijonov ton. Rusija je morala prej uvažati umetna gnojila, sedaj pa jih ima dovolj ne le zase, ampak tudi za izvoz. Kjer je nekdaj živela peščica nomadskih Lapov, je zdaj mesto Kirovsk s 40,000 prebivalcev, z modernimi hišami, šolami, bolnišnicami in gledališčem, kjer je prostora za 1200 gledalcev.

Leta 1928 je Igarka ob Jeniseju štela 43 prebivalcev. Danes jih šteje 20,000. Ogromne žage so lani nažagale milijon dreves, pa se to gozdovom še ne pozna. Izračunali so, koliko smejo posekati, preden bo treba na novo saditi, a doslej so posekali komaj dva odstotka te množine.

Mnogo ljudi se je že oglasilo, ki so pripravljeni naseliti se nad arktičnim krogom. Vlada pa ravna metodično. Prvo leto se morejo naseliti le taki, ki so potrebni za produkcijo in za blaginjo naselbine, to je inženirji, mehaniki, rudarji, zdravniki, znanstveniki, lekarnarji, mašinisti, znanstvene pomočnice, kuharice in strežnice za komunalno obedovalnico. Drugo leto, kadar je naselbina organizirana in delo v teku, privedejo možje lahko svoje žene in družine.

Dasi je leto v teh krajih kaj kratko—in za naše pojme čudno, ker sonce poldrug mesec ne zaide, kakor po zimi prav tako dolgo ne vzhaja—imajo naseljenci vendar dovolj svežih zelenjav. Več kot šest tisoč oralov zemlje je že obdelanih. Sade krompir, korenje, zelje, kumare, grah. Na poljedelskih poskuševališčih križajo znanstveniki ruska in importirana semena z domačimi in ustvarjajo nove vrste zelenjav in jagod, ki lahko dozorevajo v kratkih mesecih poletja in dajejo naseljencem dovolj potrebnih vitaminov. Za njihovo zdravje skrbe v vsakem oziru. Vsak mesec je zdravniška preiskava za vse naseljence. Dijeta je urejena z ozirom na podnebje in vreme. Po zimi, ko pride arktična noč, dobivajo redno ultravijoletne žarke. Naselbine so električno osvetljene in rastlinjaki električno ogreti. Elektriko pa proizvajajo mlini na veter, katerega je v onih krajih vedno dovolj. V splošnem je življenje zdravo, ker je zrak čist.

Zdi se torej, da so tisti, ki neprenehoma tarnajo, da je v Rusiji vsako kulturno življenje zatrto, vendar preveliki pesimisti. Ni treba, da bi se človek strinjal z vsem, kar se godi, in marsikaj se zgodi, kar vsak prijatelj človeštva obžaluje. Zato pa še ne kaže pometati vse v en koš in tajiti velike reči, ki so jih izvršili, in izvršili v skrajno težavnih razmerah.—E. K.

Nedavno je bil v mornariški ladjedelnici v New Yorku spuščen v morje ogromni letalonosec največji na svetu. Ta bojna ladja je dobila ime "Franklin D. Roosevelt" v počast umrlemu predsedniku. Gradbeni stroški te ladje znašajo blizu 100 milijonov dolarjev.

V Prosveti so dnevne svetovne in delavske vesti. Ali jih čitate vsak dan?

Prilagodevanje sožitju v skupnem svetu

Vzgoja je, kar šteje, ne rasa . . .

Piše dr. Margareta Mead

Karkoli je eden ali drugi izmed nas dosegel v življenju, je zavisno v glavnem od tega, kar smo se naučili od naših staršev, sorodnikov in od skupine, v kateri živimo. In zelo važno je, da se tega zavedamo. Značilnosti ali lastnosti, ki se odražajo v novednosti, lenobi in nestalnosti, ali pa v varčnosti, brutalnosti, plemenitosti duha, v pohlepnosti in lakomnosti niso rasne karakteristike, čeprav se jih pogosto istoveti ali veže z rasnimi značilnostmi. Vse te značilnosti človeka izvirajo, v kolikor obstajajo, iz vzgojnih in socialnih razmer in okoliščin, v katerih gotova skupina živi. Ako spremenimo te okoliščine, bomo uvideli, da bodo nastale tudi spremembe v značilnostih posameznikov.

Res je, da se rode otroci z mnogimi individualnimi razlikami, toda te razlike niso rasni pojav, kajti enake razlike najdemo pri vseh rasah. Medtem, ko ena rodbina morda res poseduje gotove karakteristike in razlike, ki jih ni najti pri drugi, so pa vse te razlike, skupno vzete, manjše važnosti kot vzgoja, to se pravi stvari, ki smo se jih naučili od naših staršev v šoli, na ulici ali pri igrah. Večji del naših značilnosti, ki so res uvaževanja vredne, smo podedovali v socialnem in ne v fizičnem pogledu.

Če vzamemo n. pr. otroke, katerih starši so razbrzdani ali kriminalno nagnjeni, ter jih izročimo ljudem, ki jim nudijo pravi dom in dobro vzgojo, bodo ti otroci zrastli kot dobro odgojeni in odgovorni člani družbe, ter bodo kazali nagib do istega načina življenja kot so ga videli pri svojih krušnih starših. Preizkušnje, ki so jih v mnogih slučajih napravili, da doženejo mero inteligence adoptiranih otrok-sirot, so pokazale, da taki otroci navadno kažejo inteligenco, ki bolj sliči oni njihovih krušnih staršev, nego njih roditeljev.

Otrok civiliziranega očeta in necivilizirane matere bo kazal vse znake divjaka, ako je vzgojen med skupino svoje matere; če pa bi istega otroka dali odgojiti v Evropi, ozir. med belci, bi pa brezdvomno lahko dovršil študije na kaki visoki univerzi. Sicer je resnica, da obstajajo v gotovih rodbinskih pokoljenjih nagibi, ki so bodisi znak šibkega ali pa trdnega značaja, odražajočega se v posameznikih, ali dobre socialne razmere navadno precej dobro uravnovesijo to dedščino; nasprotno pa lahko vidimo, da slabe socialne razmere neizmerno poslabšajo in poglobijo nagibe k slabemu ter zatro dobro stran značaja.

Pogosto je napačno misliti, da je tradicionalen način življenja gotove skupine ljudi podedovan, ker resnica je, da se mora vsaka generacija znova naučiti vseh šeg in navad ter obnašanja, oblike itd. Vzemimo recimo dar, ki ga imajo židovski otroci za učenje jezikov. Seveda to ni rasna karakteristika, ker židje niso rasa, in talent za učenje jezikov itak nima nič skupnega z raso. Tudi ni ta dar nekaj, kar so mogoče podedovali od svojih staršev. Ta njih posebnost izvira pred vsem iz dejstva, da se židovski otroci že v zgodnji mladosti naučijo, da obstajajo na svetu različni jeziki, katerih so se njih starši priučili, ker so jih življenjske ali poslovne razmere zanesli v različne kraje in dežele.

Ako pa bi te otroke recimo obdržali na istem mestu, kjer so se rodili, ter bi se v družini govorili en sam jezik, tedaj bi kmalu izginil nagib do učenja drugih jezikov. Od vzgoje je odvisno, ali se nekomu zdi učenje jezikov lahko ali težko. Način rabe jezika, naglas, obseg besedišča, vse to je odvisno od tega, kako smo bili odgojeni tozadevno. Saj vemo, da govori n. pr. japonski otrok čisto angleščino, ako je odgojen v tem jeziku, a nasprotno bi govoril ameriški otrok čisto japonščino, če bi zrastel med Japonci. Jezik, kot tak, je socialna dedščina, katere se je treba naučiti, navzlic temu, da se ga navadno stavi v tesno zvezo s plemenskimi in narodnostnimi skupinami.

Med mnogimi tujerodnimi skupinami opazimo, da je odstotek kriminalnosti v prvi generaciji zelo nizek, a v drugi generaciji pa nenadno poskoči—isto opazimo med ljudmi, ki se prisele iz dežele v mesta. Kaj pomeni ta kontrast med socialnim obnašanjem staršev in mlajše generacije? Vsekakor nima stvar nobenega opravka s plemenom ali narodnostjo. Tudi to nasprotje ne izvira iz verskih vzrokov, kajti starši in otroci lahko obdrže isto vero, a so socialno vseeno vsak na drugi stopnji.

Naravno ni pri tem niti govora o kaki rodbinski podedovani slabi lastnosti ali nagibu—saj so vendar starši sami priča, da je bilo njihovo pokoljenje pošteno in značajno, ker je bil kriminalen nagib skoroda nepoznan med njimi. Kaj pa je potem krivo spremembe? Nepravilna socialna vzgoja mlajše generacije: starši, ki so znali ali bi znali svoje otroke odgojiti prvovrstno v svojem okolju, v katerem so bili sami odgojeni, niso bili kos vzgoji, ki je bila njihovim otrokom potrebna v novem svetu ali okolju.

Ko enkrat spoznamo, kako važna je vzgoja in odgoja otrok v socialnem smislu, bomo tudi spoznali, da potrebujejo otroci novih Američanov, iz Evrope, ter otroci skupin, ki se ločijo po plemenskih razlikah ali žive v revnejših predelih naših mest in naselij širom Združenih držav, boljših šol in ne le povprečnih, ki jim dajo šolske izobrazbe za silo; treba jim je boljših igrišč, kjer se bodo naučili in navzeli življenja moderne Amerike, kar bo izpopolnilo njihovo vzgojo. To bo imelo dvostranski uspeh. Kajti ni res, da prihaja pokvarjena in kriminalno nagnjena mladina iz revnih slojev ali družin; krivda za to leži v napačni vzgoji in slabih socialnih razmerah.

Če se priseli v soseščino nova skupina, ki je varčna ter drži precej na snago in dobro vedenje in obnašanje otrok, lahko brez skrbi zaključimo: "To je skupina ljudi, katere otroci bodo dobro vzgojeni.' Najboljši način vzgoje mladih pokoljenj je, da skrbimo za izboljšanje socialnih razmer in nehamo deliti mladino v skupine, izvirajoče iz "dobrega" ali pa "slabega" rodu, narodnosti ali verske pripadnosti. Izboljšana vzgoja doma in v šoli nam bo dala boljšo mladino v splošnem.

Če že vnaprej zaključimo, da otroci staršev, ki prihajajo iz gotove dežele, ali pripadajo gotovi verski ali plemenski skupini, avtomatično podedujejo gotove zaželjene ali pa nezaželjene karakteristike, potem enostavno propade naša ameriška vera v enake priložnosti za vse. Američani so bili vedno prepričani, kot so bili prepričani ameriški očetje, ki so spisali ustavo Združenih držav, da dobro in zdravo družbo se more zgraditi le na podlagi nudenja enakih priložnosti vsem otrokom. In prva prilika, ki jo moremo nuditi otroku, je prilika, da razvije svoje zmožnosti in darove, a to je mogoče samo, ako mu ne damo čutiti, da ga imamo za manjvrednega ali drugačnega zgolj zato, ker pripada morda gotovi narodnostni, rasni ali verski skupini. Tako naziranje paralizira možnosti otroka in ovira njegov razvoj v socialnem pogledu.

—FLIS.

Kače

Kače nimajo ušes, slišijo pa z jezikom, toda njih sluh ni kaj prida. Donavin Miller, ki nabira živali za kalifornijsko zoološko družbo, mnogo eksperimentira s kačami, največ z ameriškimi klopotačami in je dognal, da ne vidijo dalje od 20 čevljev, slišijo pa do 30 čevljev daljave. Na podlagi svojih poskusov je prepričan, da nimajo duha. Slišijo le glasove, ki prihajajo v taki smeri, da jezik ujame vibracije, ki jih povzroča zvok.

Ali ste naročeni na dnevnik "Prosveto"? Podpirajte svoj list!

IZ MODERNEGA SVETA

Spisal F. S. FINŽGAR

(Nadaljevanje)

Petru se je brala očita razburjenost v licu. Nalašč ga je obiskal zadnjega. Vprašal ga je, če ima kaj knjig, da bi čital. Lahko bi tudi drugim bral, ko so bolečine nehale in se noga izredno hitro celi.

"Nič nimam, gospod doktor!"

Peter je čutil, kako okorne so te besede, ker je lagal. Ni bil vajen lagati. Molčati je znal, trpeti tudi—lagati ne.

Zato ni mogel pogledati zdravnika kakor sicer. Sklonil se je na postelji, odejo odgrnil in jo tlačil k zidu, kjer je imel časnike skrite. Kar sam je pričel odmotavati ovoj na nogi—

"Pustite! Saj je bilo šele zjutraj preobvezano! Jutri vam pošljem knjig—lepih povesti, da ne boste dolgočasovali!"

"Če je slišal!" vzdihne Peter po zdravnikovem odhodu.

"No, časnike pač vsak sme brati!" se oglasi Petrov sosed z obvezano roko.

"Vsak, če nisi delavec. Naj bi to povedal Semenu: jutri imamo vraga na plečih! Prěiskava, kazen—ali me celo zapode."

"Saj zdravnik ni tak. On drži z nami, vsaj meni se tako zdi!"

"Ne govorim. Toda nekaj vem, česar vi ne veste. Če se motim, prav; če se ne, tudi prav. Rečem pa: kar nima žuljev na rokah, je vse zoper nas!"

V kotu je močno zakašljal bolnik; njegov votli glas je zadonel po prostorni sobi in pritrjeval: "Prav imaš."

IX.

Po brežuljkih in rebrih so se pojavljali prvi kobuljčki vrese. Teloh se je dvigal tu in tam z upognjenim vratom in z zaprto čašo, še ves skljućen od snežene odeje. Ozračje je bilo brez vetra. Po njem se je pretakal hladen vonj tajajočega se snega.

Direktorjeva ekvipaža je stala pred paviljonom. Dva lepa sirca, lipicanska kri, sta kopala mehko zemljo in pozvanjala z brzdami.

Zdravnik je stal pri oknu in kadil. Solnce je sijalo gorko skozi šipe in ga vabilo ven. Toda zaradi nujnih opravkov ni utegnil.

Na dvorišče pride direktorjeva obitelj. Gospa je s ponosno kretnjo sedla na voz in se naslonila strmo nazaj. Komodno je sedel k njej soprog. Staršem nasproti je sedla Pavla. Alma je pa kakor peresce šinila h kočijažu na kozla in mu vzela vajeti. Mama ji je branila. Toda že so bili vajeti napeti, in konja sta čedalje nemirneje čakala tleska, da se spustita v dir. Pavla je gledala naravnost v zdravnikovo okno. Njeno lice je bilo od strani razsvetljeno od solnca. Kakor kip umetnika iz marmora, samo da je rahla rdečica plala vanj mlado življenje—taka je bila glava Pavle, obrobljena krog vrata z dragoceno boo.

Vinka je z neko silo vleklo bliže do okna. Pavli so se za trenutek razširile trepalnice; zagledala ga je. Mehanično se ji je doktor poklonil. Pavline oči so se hitro napol zaprle, v trenutku so konji pretegnili in Pavlina glava se je nagnila nekoliko naprej—kakor bi odzdravila.

Dr. Sluga je stal pri oknu, dokler ni kočija izginila skozi velika vrata.

Zmotal si je novo cigareto, zaigrala je v njem domišljija, začutil je krog srca nemir; obstal je zopet in zopet pri oknu ter iskal še enkrat tistega pogleda, tiste umetniške glave, stoječe na piedestalu bogatega krzna.

"Alma je interesanten otrok—Pavla pa— —mentor Prosenc, kje si?"

Hrupno je odmaknil stol od pisalnika, sedel in hitro začel pisati pismo prijatelju. Dolgoval je nekaterim dobrim znancem odgovora; zato je sklenil, da odgovori vsem in se tako raztrese.

Ko je končal, je nesel pisma v pisarno, kjer je bil nabiralnik. Pisarne so bile prazne. Le dva starejša pisača sta leno prepisavala dolge vrste številk v debele knjige. Zdelo se mu je nekoliko čudno, da ni nikogar. Vprašati ni hotel. Ali naglo je zvedel, kje so uradniki. Ko je kontrolor čul njegov korak, je odprl vrata svoje pisarne. Toliko, da ga je zagledal, je že planil k zdravniku.

"Servitore, amice! Bravo da si prišel. Z menoj na kozarec piva!"

Butalič je prijel doktorja pod pazduho in ga vedel v svojo pisarno. Gozd praznih buteljk je stal na mizi. Med njimi so bili ostanki mrzlih prigrizkov. Vse uradništvo je bilo zbrano: nadzornik Seme, blagajnik, knjigovodja in še par drugih poduradnikov. Pri oknu je stal Klešman in si oblizaval mokre brke.

"Pij, gospod doktor!"

Kontrolor je natočil čašo plzenca in jo ponudil Slugu.

Vsi so pili.

"Pa se imate izvrstno!"

"Kaj pa misliš, sosed! Predpust! Stari se je vlekel ven, mi naj bi pa delali. Kako pa! Gospoda moja, eks!—Egon, toči! Kaj si tako lesen, mladenič!!"

Nadzornik je jemal steklenko za steklenko iz zaboja, izvlekaval čepe in polnil čaše. Družba se je smejala, zbijala puhle dovtipe in pila, pila . . .

Po drugi čaši se je zdravnik zahvalil, češ, da mora še napisati status bolnikov za ravnatelja.

"Starega še ne bo. Sicer imamo stražo, ko bi se prehitro vrnil. Klešman, nate, pijte—in glejte, čeprav se vam oči izbulijo. Pojdite ven—na cesto! Če nas ravnatelj zaloti—gorje vam! Zdaj pa le hitro! Alaa! Ena—dve!"

Seme mu je odprl vrata in Klešman je z negotovimi koraki šel na cesto stražit.

"Torej bodi—še eno Tako! Na zdravje gospodje—hvala lepa!"

Zdravnik je izpil in odšel. Družba se je spogledala.

"Baba!"

"Kakor voda!"

"Šolar!"

Take sodbe so letele za njim.

X.

"Mati, naj grem, lepo vas prosim!"

"No—pa—poizkusi!"

Maretka je ogrnila ruto, še enkrat pogledala bolno mater na postelji in odšla. Starica je sklenila roke, njene ustnice so se počasi gibale. Materina molitev je spremljala hčerko.

Zunaj je bil lep večer. Dobro se je bilo zmračilo, od severa je pihal oster veter. Maretka je hitela po poti, kjer se je že s tenko ledeno skorjico prerpezala snežnica. Njene drobne noge so delale majhne korake. Skozi čevlje je čutila vlažno mokroto. Večkrat je brizgnila voda in oškropila njeno krilo. Pod nogami se ji je udirala nežna skorja ledu.

Za Maretko je bila ta pot nekaj groznega. Z eno roko je tiščala skupaj ruto in jo pritiskala na prsi, kjer je čutila, kako ji je hudo. Kam gre? Po zdravnika. Po tistega človeka, ki je tako zloben, kakor je rekla Korta. K njemu gre, sama, zvečer. Če je tak kakor Seme—morda še zlobnejši! Šalil se bo z njo in nazadnje jo vrže brez pomoči, brez zdravil po stopnicah.—Moj Bog! To je strašno! Zakaj so ljudje taki?

(Dalje prihodnjič.)

VRHNJA PLAST

"Kaj pa je narobe? Ali hočeš tudi ti poljub kot nemški general?"

treba živeti. Nikakega smisla nima, da me spremljaš."

Tolja je ostal pri njej. Čutil je, da se mu Grunja oddaljuje in izgubil je glavo. Zopet je pričel zabavljati čez komsomol: "Poznam jih junake, kot papige čvekajo vedno eno in isto: "To je stvar časti, pri tem so pa sami največji sebičneži. Za par cunj so se prodali. Kaki junaki so, če pa delajo samo zato, da bi si priborili nekoliko več privilegijev kot ostali? Delavci v kapitalističnih deželah delajo isto: izmozgavajo, kjer se le kaj da." Jezno mu je Grunja planila v besedo: "Tudi jaz dobivam nakaznice za udarnike, toda se jih ne poslužujem; zavedam se, da gradimo!" "No, s tem si dokazala svojo neumnost. Na sto navihancev pride navadno kak osel. Druge si oglej: ta dela za škornje, oni za harmoniko, dekleta pa za cunje!" Grunja ni ničesar odgovorila. Ko sta se poslovila, ji je hotel poljubiti roko. Iztrgala mu jo je in zavpila: "Pusti me, izgubljenec!" Zakričala je, ker se je spomnila, kako prijetno ji je bilo takrat, ko jo je Tolja poljubil. Ustrašila se je pred samo seboj.

Dva dneva sta minila. Golovin jih je vzpodbujal: "Pljunimo v roke, otroci, dostaviti moramo na vsak način še dvajsetega." Tolja je godrnjal: "Prokleto podvizanje, da bi jih . . ." S ponosom ga je Grunja zavrnila: "Mi gradimo, mi, naša brigada; sebičnežev pa ne maramo!" Zvečer je bil sestanek in Grunja je v svojem govoru povdarjala, da morajo biti dela do dvajsetega že končana. "To je stvar časti in razredne zavesti" je dejala. "Tolja Kuzmin pa pravi, da smo se prodale za nekaj cunj. Pokazati moramo, da nismo nikaki odpadniki ali sebičneži, temveč udarniki." Grunja je žela mnogo odobravanja.

Naslednjega dne je poklical Fedjušin Toljko k sebi. "Pes! Ali hujskaš ti ljudi?" ga je vprašal. "Kdo te plačuje za tako početje?"

Pozno zvečer je šla Grunja proti domu. Na poti je opazila Toljo, ki je prežal na njo. Ko sta se srečala, jo je nagovoril: "Vedno sem povdarjal, da se pri nas ne sme odpreti gobca. Samo besedo je treba ziniti, že ti razbijejo glavo." Mirno mu je odvrnila Grunja: "Saj ti je niso razbili! Kaj blebečeš!" "Mar res želiš, da me ubijejo? Zelo nežni so! Osebno sem ti zaupal in ti odprl svoje srce. Ti pa takoj na zborovanje! Kako naj še živim?" Dolgo ji je delal očitke, tožil in grozil. "Misliš, da mi je prijetno? Hotela sem se s teboj poročiti. Prvi si me ti poljubil. Nisem katerakoli! Če bi ozmerjal mene, bi še potrpela in požrla, toda ozmerjal in osramotil si komsomol! Nisem zatisnila očesa one noči, ugibala in prevdarjala sem, ali bi, ali ne bi. Videla sem, da se ponižam, če ne povem. Bila bi kmetica, pa ne komsomolka! V domači vasi je nek kulak izvršil umor in žena mu je oprala od krvi poškropljene hlače! Če bi pa meni ukazali, da te moram ustreliti, bi te takoj! Taki kot si ti, nimajo pri nas kaj iskati! Prosim te, da z menoj ne govoriš več!" Tolja jo je zgrabil za ramo: "Le počakaj ti . . ." "Pusti me, sicer zakričim!" mu je zabrusila. Razšla sta se, vse vezi med njima so bile pretrgane.

VII.

Na gigantu ni bilo ne gledališča, ne dreves, ne ulic. Kljub temu so ga smatrali za mesto: imel je mestni sovjet, urad zveze rdečih partizanov, zavod za vrtnarstvo, literarno posvetovalnico, klub narodnih manjšin in fotografsko zadrugo. Tovarna pa je ostala tovarna. Zakovalci so delali še nadalje v mrazu na "cowperjih," v dušljivih barakah so se pritoževali delavci čez oskrbo in istočasno govorili o boljševiškem tempu.

Pri tretji visoki peči je odpovedal elektromotor. "Že zopet zastoj!" je dejal načelnik brigade Antomonov. Glas mu je zastal, malodušno je zamahnil z roko. Nov motor so dobili proti večeru. Antomonov je zbral delavce okoli sebe in dejal: "Mladina, ne zapustimo prej dela, dokler nismo gotovi!" Njegova brigada je delala brez prestanka tri šihte. Prvi "cowper" tretje visoke peči je bil dovršen. Še istega dne so udarniki betonske brigade zgradili temelje za novo visoko peč. Bila je četrta in zgrajena s prav tolikimi mukami kot ostale tri.

Ko je zažarela prva Martinova peč, so jo z navdušenjem obkolili graditelji giganta: kmetje s kolektivov, monterji, Kirgizi, Mordvinci, špecpersilenci in dijaki s tehnike. Šor se je odstranil, da bi zakril svojo ginjenost. Kmalu nato pa je zakričal: "Kakega hudiča pa počenjate? Najprej segrejte topilnike!"

Inženir Gavrilov je narekoval Lastovi: "Danes smo odpravili deseti liv—155 ton." Lastova se je pri tipkanju nasmejala. Tudi ona se je veselila zmage. Nato je šepnila Zagrebinovi: "Jutri se dobe bonboni."

(Dalje prihodnjič)

Razni mali oglasi

SPLOŠNO tovarniško delo, dobra plača in nadurno delo, počitnice s plačo. Maurey Mfg. Co., 2911 S. Wabash Ave.

TOVARNIŠKI DELAVCI
Stalno delo, 75c na uro. Čas in pol za nad 40 urno delo.
Veliko nadurnega časa.
FRANK MILLER & SONS
2250 W. 58th Street

2 NADST. zidana trgovinska hiša 4 stan. in prodajalna. 2 kari garaža. Zmerna cena $5,200 na 2152 W. 21st St.

DELO DOBE
HIŠNICE
"JANITRESSES"
ŽENSKE ZA ČIŠČENJE
V VSEH DELIH MESTA
Delovne ure od 5:30 popoldne do 12. ure zvečer.
Vojno nujna industrija.
Rabimo tudi pomočnice v jedilnici
VPRAŠAJTE pri:
ILLINOIS BELL TELEPHONE COMPANY
"EMPLOYMENT OFFICE"
ZA ŽENSKE
Street Floor
309 W. Washington Street

TISKARNA S.N.P.J.
sprejema vsa
v tiskarsko obrt spadajoča dela
Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvatskem, slovaškem, češkem, angleškem jeziku in drugih . . . . . .
VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO SNPJ, DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI
. . . . Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne
. . . . Cene zmerne, uslužbo delo prve vrste
Pišite po informacije na naslov:
SNPJ PRINTERY
2657-59 S. Lawndale Avenue . . Chicago 23, Illinois
TEL. ROCKWELL 4904

GIGANT

Odlomki iz romana "Drugi dan" — Ilja Ehrenburg

(Nadaljevanje)

Golovin je delal pozno v noč. Dela za gradnjo kanala so morala biti čim prej dovršena. Grunja mu je pomagala. Tudi Tolja je sklenil, da bo opravljal čezurno delo. "Moram, da bom imel za tobak" je dostavil. Toda ostal je samo radi Grunje. Vsak večer jo je nameč spremljal domov.

"Ali delaš res samo radi dobička?" ga je vprašala Grunja. Tolja jo je pogledal in ji odvrnil, da ne. "Vedela sem. Norčuješ se iz udarnikov, pa si sam pravi udarnik. Zavedaš se, da je to stvar časti," je dejala Grunja. "Požvižgam se na vašo čast! Ne verjamem besedam, samo radi tebe ostajam." Grunja je bila vsa zmedena. Bila je vesela, a žalostna obenem.

Toljine besede so jo razjarile —toda to, da ostaja radi nje, jo je veselilo in presenetilo. Prihodnjega dne sta se zopet sprla. "Toliko veš, pa vendar ne vstopiš v komsomol," mu je očitala Grunja. "Hm," ji je odgovoril Tolja, "prav radi tega, ker toliko vem, nočem v komsomol. Če bi manj vedel, bi se morda res zaletel kot kozel. Vprašam te, čemu si sploh v komsomolu? To te ponižuje. Komaj je odmor, že privlečeš od nekod vprašalno polo in hitiš agitirat. Samo če te gledam, mi je že nerodno." "Prenizkotno se mi zdi, da bi delala samo za denar. Tako smo živeli na vasi. Popivali so žganje in se pretepali. Sedaj vem čemu živim. Gradnja socializma je tako velika stvar, da tudi sleherni zidar čuti, da je postal nov človek." To je bila Grunjina izpoved. Tolja se je samo narejeno pačil in ji segel v besedo: "Uh, balalajka. S teboj ne morem spregovoriti o nikakih osebnih stvareh. Vaše politike in zavijanja sem že sit! Govorim s teboj, pa se mi zdi, da poslušam Nušo ali Manjko, ki čvekata vedno isto. In kljub temu nisi taka kot so one, Grunja. Nežno srce imaš, čital ti bom pesmi. Imam knjigo o "Predavalni in deklamatorski umetnosti." "Predvojna" je, izšla je še pred revolucijo s starim pravopisom. V njej so stihi, ki človeka kar omamijo. Poslušaj:

"Podari mi ogenj atlasnosvilenih prsi,
dvoje hotenj spojila bova v eno!"

To je življenje! Ne iščem samo kratkočasja, Grunja. Čuvstva mi velevajo, zato govorim tako. Nekaj bi te vprašal: "Kaj bi bilo, ko bi se poročila?"

Sama sta bila, nikogar ni bilo blizu; le zemeljske otekline, pokrite s snegom, so se dvigale iz enoličnosti pokrajine. Nihče ju ni videl in Tolja jo je vroče poljubil. Prvič je bilo, da se ni branila. Sama je ponudila svoje ustnice. Nato je odšla domov, toda komaj je vstopila v barako, že se ji je zdelo, da ni prav ravnala. Najraje bi skočila na cesto, dohitela Toljo in mu rekla: "Iz neumnosti sem to storila, tega ne bom nikoli več! Če se boš o komsomolu še nadalje tako izražal, ne bom več tvoja tovarišica! Dobrega komsomolca bom vzela, sebičnega nikoli!" Prihodnjega večera je počakala Toljo in mu rekla: "Ne misli več name, Tolja. Komsomolka sem. Z verzi me pač ne boš premamil, dobro vem, kako je

BOMO ZAMENJALI

Rdeče točke za porabljeno kuhinjsko mast. Naša vlada je pooblastila vašega mesarja, da zamenja rdeče točke, s katerimi boste mogli dobiti surovo maslo, v zameno za vašo porabljeno mast . . . 2 rdeči točki in 4c za vsak funt masti. Zato shranite vsako kapljo porabljene masti vsak dan. Zamenjajte jo točno!

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETO

Po sklepu 12. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveto in prištejo eden, dva, tri, štiri ali pet članov iz ene družine k eni naročnini. List Prosveta stane za vse enako, za člane ali nečlane $6.00 za eno letno naročnino. Ker pa člani še plačujo pri asesmentu $1.20 za tednik, se jim to prišteje k naročnini. Torej sedaj ni vzroka, reči, da je list predrag za člane SNPJ. List Prosveta je vaša lastnina in gotovo je v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan.

Pojasnilo:—Vselej kakor hitro kateri teh članov preneha biti član SNPJ, ali če se preseli proč od družine in bo zahteval sam svoj list tednik, bode moral tisti član iz dotične družine, ki je tako skupno naročena na dnevnik Prosveto, to takoj naznaniti upravništvu lista, in obenem doplačati dotično vsoto listu Prosveta. Ako tega ne stori, tedaj mora upravništvo znižati datum za to vsoto naročniku.

Cena listu Prosveta je:

Za Združ. države in Kanado	$6.00	Za Chicago in okolico je	$7.50
1 tednik in	4.80	1 tednik in	6.30
2 tednika in	3.60	2 tednika in	5.10
3 tednike in	2.40	3 tednike in	3.90
4 tednike in	1.20	4 tednike in	2.70
5 tednikov in	nič	5 tednikov in	1.50
		Za Evropo je	$8.00

Izpolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja ali Money Order v pismu in si naročite Prosveto, list, ki je vaša lastnina.

PROSVETA, SNPJ,
2657 So. Lawndale Ave.
Chicago 23, Ill.

Priloženo pošiljam naročnino za list Prosveto vsoto $ ____

1. Ime ____ Čl. društva št. ____

Naslov ____

Ustavite tednik in ga pripišite k moji naročnini od sledečih članov moje družine:

2. ____ Čl. društva št. ____
3. ____ Čl. društva št. ____
4. ____ Čl. društva št. ____
5. ____ Čl. društva št. ____

Mesto ____ Država ____

Nov naročnik ☐ Star naročnik ☐

Farmers Buy War Bonds for Future Expansion

ON FARMS throughout the Nation this scene is being repeated daily in anticipation of the Mighty Seventh War Loan as farmers buy War Bonds with an eye to future electrical developments planned in the post-war period. Victory Volunteer Edward Schroer, right, of Cole County, Missouri, sells a War Bond to Vernon Wade, center, while County Extension Agent Clyde Brown casts an appraising eye on Wade's fine span of Missouri mules.